

unge mindretalstyskere til fronttjeneste skiltes de rigstyske og de hjemmetyske synspunkter under krigen. Meget taler således for at se 30'erne og besættelsestiden i en vis sammenhæng, når Tägils problemstillinger lægges til grund for beskrivelsen.

Men et sted skal en bog jo afsluttes, og Tägils bog vil blive det sted, man henter sine oplysninger om den politiske side af det tyske mindretals udvikling i 1930'erne.

Et enkelt hjertesuk må være tilladt over de mange typografiske fejl, der gør læsningen besværlig. Et rettellesblad korrigerer en grov ombryderfejl på første tekstsider, men der er adskillige eksempler på dårlig ombrydning rundt om i bogen (s. 87, 141, 146 f. eks.). Man må håbe, at redaktøren af Lund Studies in International History, hvoraf dette værk er nr. 1, får rettet disse tekniske skavanker op i kommende bind.

H. P. Clausen

Lorenz Rerup: Grænsen. Fra grænsekamp til sameksistens. (Det danske Forlag, 1969). 163 s.

For en nutidig betragtning kan røret omkring Sydslesvig i årene efter 1945 måske forekomme fjernt og uden direkte forbindelse med den situation, der nu hersker omkring grænsen og i det dansk-tyske forhold. Mens hele Sydslesvig-problemet var aktuelt, var det imidlertid et centralt element i den danske inden- og udenrigspolitik. En regering blev styrtet på spørgsmålet, store opinionstilkendegivelser karakteriserede den politiske debat om sagen, og de danske regerings forbindelse med udlandet drejede sig frem til 1948-49 i udstrakt grad om den sydslesvigske danskhed.

Efterhånden er hele dette røre

kommet så meget på afstand, og siden midten af 50'erne har situationen ændret sig så stærkt, at tiden vel snart vil være moden til, at perioden 1945-55 analyseres i sammenhæng med de foregående hundrede års nationale udvikling i Sønderjylland, så denne lange periode opfattes som en helhed. Når det sker, vil man have et godt grundlag for skildringen af årene efter 1945 i den bog, Lorenz Rerup har skrevet om grænsekampen i efterkrigsårene.

Det er den første samlede, grundige fremstilling af denne bevægede periode, og alene derved er den værdifuld. Når man så yderligere kan tilføje, at det er et kyndigt og vellykket arbejde, må konklusionen blive, at vi her har fået en kærkommen indføring i grænselandets nyeste historie og i efterkrigstidens grænsepolitik.

Dog må det bemærkes, at bogen er samlet om det danske mindretal i Sydslesvig og den danske Sydslesvigspolitik. Forholdene i Nordslesvig er kun taget med i det omfang, de spillede ind i den sydslesvigske problematik, fordi et gensidighedsprincip ved behandlingen af de to mindretal førtes stærkt frem fra tysk side.

Navnlig spillede dette en rolle i forbindelse med Kiel-erklæringen af 1949 med garantien af det sydslesvigske mindretals nationale rettigheder. Tyskerne havde da gerne set et tilsvarende dokument fra dansk side om hjemmetyskernes rettigheder. Det afvistes dog af den danske regering, men en forhandling mellem statsminister Hedtoft og repræsentanter for det tyske mindretal endte med et notat om danske statsborgeres lovhjemlede rettigheder, som af redaktør Ernst Siegfried Hansen snildt døbttes »das Kopenhagener Protokol«. Denne betegnelse vandt hurtigt hævd i tyske kredse.

Ved behandlingen af dette punkt

gennemgår Lorenz Rerup kort udviklingen i det tyske mindretal. Det er en koncis redegørelse, men også stort set det eneste der bringes om Nordslesvig. Bogens hovedtitel, »Grænsen«, lover derfor nok lidt mere, end indholdet kan bære. Det er en Sydslesvigbog.

Dens undertitel, »Fra grænsekamp til sameksistens«, antyder linierne i Rerups vurdering af udviklingen i det 10-år, han koncentrerer sig om. Selv var han et aktivt medlem af den kreds af navnlig unge sydslesvigere, der allerede tidligt i 1950'erne søgte at af-tvinge det gamle tema om grænselandet som front og bro nye aspekter med relation til den da herskende situation i grænselandet. På mange måder foregreb han og hans ligesindede den udvikling i retning af forsoning og afspænding, som kort efter satte sig igennem.

Rerup redegør for hele denne udvikling under kapiteloverskrifterne »Fra Kiel til Bonn« og »Den nationale sameksistens«, og han fremhæver med utvivlsom ret, at året 1955 betegner et klimaomslag i grænselandets atmosfære.

Hans personlige tilknytning til arbejdet med at ny-formulere grænselandsproblematikken i denne fase af Sønderjyllands historie har imidlertid ikke svækket hans sans for, hvad der skete i de år, da der var tale om en egentlig grænsekamp. Bogen bringer en klar analyse af forudsætningerne for det danske gennembrud i Sydslesvig efter krigen, og den følger overskueligt, men med passende detalrigdom den danske bevægelse frem gennem kulmination, nedgang og senere stabilisering. De danske sydslesvigeres politiske bestræbelser samt sko'e- og kulturekspansionen skildres i en forbillidlig form.

Desuden giver Rerup en indgående

analyse af den danske Sydslesvigpolitik, hængt op som den var i et net af indenrigs- og udenrigspolitiske hensyn. Komponenterne i det politiske spil: den danske regering, sydslesvigerne, de danske partier, den engelske militærregering og den engelske regering i London behandles i deres indbyrdes sam- og modspil.

Der er ingen grund til i enkeltheder at referere fremstillingen i bogen, der bygger på det meste af det tilgængelige materiale, som er udnyttet med tydelig indsigt i, hvad der gemmer sig under materialets overflade. Det er blot beklageligt, at det ikke har været muligt for Rerup at dokumentere sine påstande med kildehenvisninger. Det vil gøre bogen vanskelig at arbejde med for andre, der vil forfølge de linier, forfatteren har stukket ud.

Et par enkelte steder af markant interesse i bogen skal fremhæves. Rerup behandler ret indgående de muligheder, der kan have foreligget for, at en del af Sydslesvig, de nordligste distrikter med Flensborg, vendte tilbage til Danmark. Fremstillingen efterlader ingen tvivl om, at dette punkt har spillet en rolle i adskillige overvejelser og drøftelser. Tilsyneladende har det været fremført som en seriøs mulighed, men er blevet afvist af de sydslesvigske ledere som med 1920 in mente ikke ville lade deres sydlige landsmænd i stikken. Rerups vurdering er, at der i Danmark antagelig havde været politiske muligheder for tilslutning til en grænserevision med en partiel genforening, fordi socialdemokratiet kunne have accepteret denne mulighed.

Her er et af de punkter, hvor den manglende dokumentation føles som en mangel. Man havde gerne set en drøftelse af det kildegrundlag, der er basis for bogens synspunkter på disse genforeningsmuligheder. Antagelig

lader disse ting sig ikke drøfte helt åbent endnu – det er en af samtids-historiens uundgåelige begrænsninger – men det bør fremhæves, at der her er peget på et af de helt centrale problemer i efterkrigstidens Sydslesvig-politik.

Samme interesse knytter sig til Rerups omtale af den rundbordskonference i London i oktober 1948, der var afgørende for Kiel-erklæringens tilblivelse. Lorenz Rerup har her fremdraget den britiske chefforhandler, lord Hendersons afsluttende tale, der ikke blev offentliggjort i 1948. Nogle år senere dukkede den i forholdsvis ubemærkethed op i pressen i forbindelse med Knud Kristensens angreb på den måde, udenrigsministeriets gråbog om Sydslesvigpolitikken var redigeret på.

Knud Kristensen offentliggjorde da i Frederiksborg Amts Avis referatet af Hendersons tale, som hidtil kun havde været kendt i det udenrigspolitiske nævn. Efter referatet, hvis autenticitet som følge af overleveringsforholdene altså endnu behøver en bekræftelse, fremhævede Henderson meget stærkt nødvendigheden af, at Danmark betragtede Sydslesvigsspørgsmålet på en større baggrund, nemlig i relation til Danmarks placering nær skellet i det delte Europa. Danmark måtte, sagde Henderson, betragte sin sikkerhed »på basis af sikringen af indsejlingerne til Østersøen mod tryk og måske aggression fra øst« og ikke på basis af Sydslesvig.

I oktober 1948 var planerne om et vestligt forsvarssamarbejde langt fremme, og den danske regering var indviklet i de forhandlinger om et nordisk forsvarsforbund, som nogle måneder senere endte med fiasko. Hendersons ord understreger, hvordan denne situation måtte få konsekvenser

også for de udenrigspolitiske muligheder i Sydslesvigpolitikken.

Kiel-erklæringen må ses i dette perspektiv, enten man så skal lægge referatet af Hendersons tale i den version, Rerup har trukket frem, til grund for vurderingen eller ej. Det er en klar fortjeneste ved bogen, at den sætter problemerne ind i denne videre sammenhæng, samtidig med at den indre danske og den indre sydslesvigske problematik følges i enkeltheder.

Det er et prisværdigt initiativ fra Det udenrigspolitiske selskab, der har fået denne bog til at se dagens lys. Lorenz Rerup har løst den opgave, han har påtaget sig på en måde, så initiativet er omsat til en sober og kyndig fremstilling, der vil blive den uomgængelige vejleder for de specialstudier i emnet, som vil komme, og hvoraf flere antagelig allerede er på vej.

H. P. Clausen

Torben Topsøe-Jensen: Fem mil langs Øresund. Strandvejens historie. (Hasselbalch, 1968). 239 s.

Strengt taget er det et lokalhistorisk emne, Topsøe-Jensen denne gang har taget op i sine fortsatte vejhistoriske studier. Og dog – der er vel lokaliteter, som på en eller anden måde tilhører os alle. Til dem hører Strandvejen fra København til Helsingør utvivlsomt, og det er derfor helt rimeligt at regne med, at en skildring af den vil påkalde almen interesse.

Som han fortsætter med sit emne, fortsætter forfatteren også med at behandle det med en tiltalende blanding af faktiske oplysninger om udviklingen og fornøjelige kulturhistoriske enkeltheder. Det bliver til overmål, med bevissteder, slået fast, at Strandvejen er eller måske rettere var et af de smukkeste vejstykker i Danmark. Vejen følges gennem tiderne fra dens tilværelse